

Stockholms
stad

Räddningsinsatser för salamandrar i Olovslundsdammen 2024

Miljöförvaltningen mars 2025

Räddningsinsatser för salamandrar i Olovslundsdammen 2024

Mars 2025

Utgivare: Miljöförvaltningen

Kontaktperson: Gunilla Hjorth

Omslagsfoto: Större vattensalamander. Fotograf: Johan Pontén

Konsult: Martina Kiibus

Kartläggning av och räddningsinsatser för salamanderpopulationerna i Olovlundsdammen, Bromma

Martina Kiibus, 2024-11-20

Sammanfattning

Olovlundsdammen är en av Stockholms stads individtätaste vattensalamanderlokaler. Då den intilliggande plaskdammen utgör en fälla för salamandrarna under deras vårvandring till Olovlundsdammen, har Olovlundsskolan sedan 2008 kartlagt och räddat de vattensalamandrar som påträffats i plaskdammen. Detta har skett under handledning av Martina Kiibus på uppdrag av Bromma stadsdelsförvaltning och miljöförvaltningen i Stockholms stad.

År 2024 hittades och räddades 52 större vattensalamandrar (20 hanar, 24 honor och 8 juveniler) samt 666 mindre vattensalamandrar (292 hanar och 374 honor). Under 2008-2024 har sammanlagt 1 620 större och 6 800 mindre vattensalamandrar räddats. Under hela perioden har endast tio större vattensalamandrar påträffats döda. Detta visar att Olovlundsskolan gör en värdefull insats för att förstärka och utveckla salamanderpopulationerna i Olovlund.

För artonde året i rad genomfördes i maj 2024 en inventering av Olovlundsdammen, då 348 större och 453 mindre vattensalamandrar observerades. Detta är det största antal större vattensalamandrar som observerats sedan inventeringarna började år 2007. Även relativt många mindre vattensalamandrar observerades jämfört med tidigare år.

Sedan den 16 december 2024 utgör Olovlundsdammen och det mesta av parken runtomkring ett så kallat biotopskyddsområde, vilket ökar möjligheterna att behålla en hög population av salamandrar även i framtiden.

Inledning

Under våren 2024 har Martina Kiibus på uppdrag av Bromma stadsdelsförvaltning och miljöförvaltningen i Stockholms stad handlett och analyserat Olovlundsskolans kartläggning av och räddningsinsatser för större och mindre vattensalamandrar vid Olovlundsdammen.

Bakgrund

Olovlundsdammen är en anlagd damm i en parkmiljö inom villaområdet Olovlund i Bromma. Dammen är en av Stockholms stads individtätaste vattensalamanderlokaler vid den tid på året då djuren genomför sin lek. En grov uppskattning är att villaområdet i Olovlund inklusive dammen hyser cirka 10 000 mindre vattensalamandrar och cirka 1 000 av den större arten. Dammen är grund, relativt varm och väl solbelyst samt fri från fiskar och kräftor (som annars äter salamandrarna eller deras ägg och yngel) och utgör därmed en god lekmiljö för de båda salamanderarterna. Det finns också ett starkt engagemang i omgivande villaområde för dammen och dess lekande salamandrar. Problemet är att den är isolerad från andra dammar och våtmarker och därmed sårbar för eventuella störningar. För att säkerställa salamanderpopulationerna krävs det därför åtgärder i syfte att bevara och förbättra livsmiljön för djuren.

2007 tog Bromma stadsdelsförvaltning fram en skötselplan för Olovlundsdammen och stadsdelsförvaltningen är också ansvarig för dammens och parkområdets skötsel. Viktiga inslag i skötselplanen är bland annat reglering av dammens vattenmängd och tidpunkter för påfyllning samt slätter av vassen i dammen. Under arbetet med skötselplanen kom det fram att den intilliggande plaskdammen utgör en fälla för vattensalamandrarna under deras vandring till Olovlundsdammen (här även kallad "naturdammen") från övervintringslokalerna i omgivningarna (Fig 1). Plaskdammen är torrlagd under salamandrarnas vandringsperiod (april-maj) och fylls inte med vatten förrän i månadsskiftet maj-juni. Dammens kanter är lodräta vilket innebär att de salamandrar som ramlat ner i plaskdammen inte kan ta sig upp igen.

Figur 1. Olovslundsdammen med den angränsande plaskdammen till vänster i bilden. Muren längs den västra kortändan av plaskdammen kan skönjas i bilden. Ortofoto 2020 från Stockholms stadsbyggnadskontor.

För att förhindra att salamandrarna fastnar och dör i plaskdammen under sin vandring mot Olovslundsdammen finansierades och uppfördes i april 2008, med artskyddsmedel från Länsstyrelsen och i samarbete med Bromma stadsdelsförvaltning, en låg mur vid den västra kortändan av plaskdammen (den del av plaskdammen som är längst bort från naturdammen). Tanken med muren är att den ska hindra salamandrarna från att hamna i plaskdammen och istället dirigera om dem så att de vandrar mot naturdammen. Muren tycks ha en tydlig effekt, vilket syntes bäst i samband med uppförandet 2008. Effekten av muren är dock inte hundra procentig, vilket kanske inte heller var väntat, eftersom den endast är 26 meter lång och därmed inte är heltäckande runt plaskdammen.

Under våren 2008 inleddes ett samarbete med Olovslundsskolan. Under ledning av läraren Elisabet Söderlund kartlade skolklasser i åk 4 salamandrarnas vandring för att se hur många som fastnade i plaskdammen och om muren fick någon betydelse. Eleverna flyttade också över påträffade salamandrar från plaskdammen till naturdammen. Denna insats har därefter upprepats varje vår utan avbrott. För att kunna samla in och flytta salamandrarna har Olovslundsskolan fått dispens från Artskyddsförordningen från Länsstyrelsen.

Under senare år har Olovslundsdammen vuxit igen alltmer, varför Bromma stadsdelsförvaltning har tagit fram en åtgärdsplan för att minska igenväxningen och återskapa fria vattenspeglar. Sedan 2007 har skötselplanen för dammen också reviderats av Vaaka Naturkonsult på uppdrag av Bromma

stadsdelsförvaltning. Den senaste versionen är från september 2021. Röjningsarbetet påbörjades under hösten 2017 och har fortsatt årligen sedan dess. Elisabet Söderlund har sedan år 2018 fotodokumenterat vegetationens utveckling en gång i veckan under hela säsongen som underlag för att kunna hitta den bästa skötsellösningen. Under 2023 och 2024 har Elisabet dessutom mätt temperaturen i dammen. Från mitten av maj till mitten av september låg vattentemperaturen oftast över +20 °C. Sedan 2019 har naturdammen fått en automatiskt styrd vattenpåfyllning som ska garantera en fast vattennivå i dammen.

Metodik

Under lekperioden, dvs från slutet av mars till början av juni, genomsöktes plaskdammen intill Olovslundsdammen dagligen. Arbetet utfördes av elever i åk 4 i Olovslundsskolan, som under ledning av deras lärare Elisabet Söderlund varje dag iakttog hur många honor, hanar och juveniler av större respektive mindre vattensalamander som fastnade i plaskdammen. För att få en tydligare bild av själva vandrigen noterade eleverna också var i plaskdammen salamandrarna påträffades samt hur vädret varit natten innan. Klasserna hade gjort i ordning fem större lövhögar med fuktiga löv som var fördelade längs dammens innerkant. Dessa lövhögar vittjades försiktigt varje dag, varefter de vattnades för att hållas fuktiga, då djuren är mycket känsliga för uttorkning. De funna salamandrarna flyttades därefter varsamt över till naturdammen.

Vid en informationsträff, ”salamanderkväll”, med närboende den 3 maj 2024 genomfördes en räkning i lampljus av antalet salamandrar i Olovslundsdammens strandzon. Lampinventeringen kompletterades med håvning i strandkanten. Inventeringen skedde kl 21.30–23.00 under ledning av Stefan Lundberg, biolog med mångårig erfarenhet av arbete med Brommas groddjur.

Resultat

Kartläggningen av vandrigen till Olovslundsdammens plaskdamm

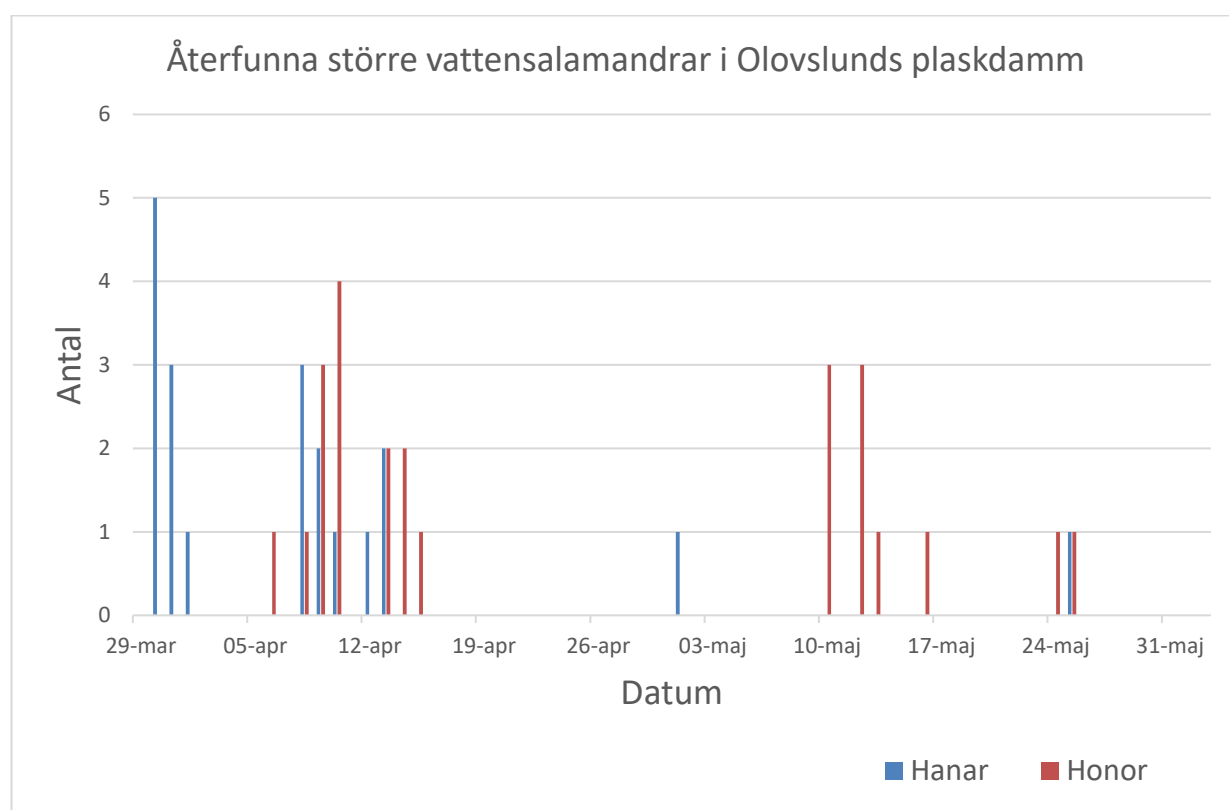
Den 29 mars hade isen släppt i naturdammen och kartläggningen kunde påbörjas. Därefter bevakades plaskdammen dagligen till och med den 2 juni. Sedan släpptes badvattnet på. Under perioden 29 mars till 2 juni räddade eleverna och deras lärare Elisabet Söderlund 52 större vattensalamandrar, varav 20 hanar, 24 honor och 8 juveniler (Fig 2), samt 666 mindre vattensalamandrar (292 hanar och 374) från plaskdammen (Fig 3). Dessutom påträffades 4 döda mindre vattensalamandrar.

Precis som tidigare år sågs ett tydligt samband mellan antal återfunna vattensalamandrar och vädret, dvs flest djur återfanns när det var varmt och fuktigt. Den 29 mars–1 april var det relativt varma och regniga nätter och marken var fuktig. Då återfanns 9 större och 249 mindre vattensalamandrar. Den 2 april blev det kallare och den 3 april var dammen täckt av ett tjockt lager snö, som låg kvar till den 6 april. Då var nästan all snö borta och en större och 21 mindre vattensalamandrar återfanns. Under perioden 6–15 april var det återigen varmare nätter med regn och fukt på marken och då hittades sammanlagt 27 större och 350 mindre vattensalamandrar.

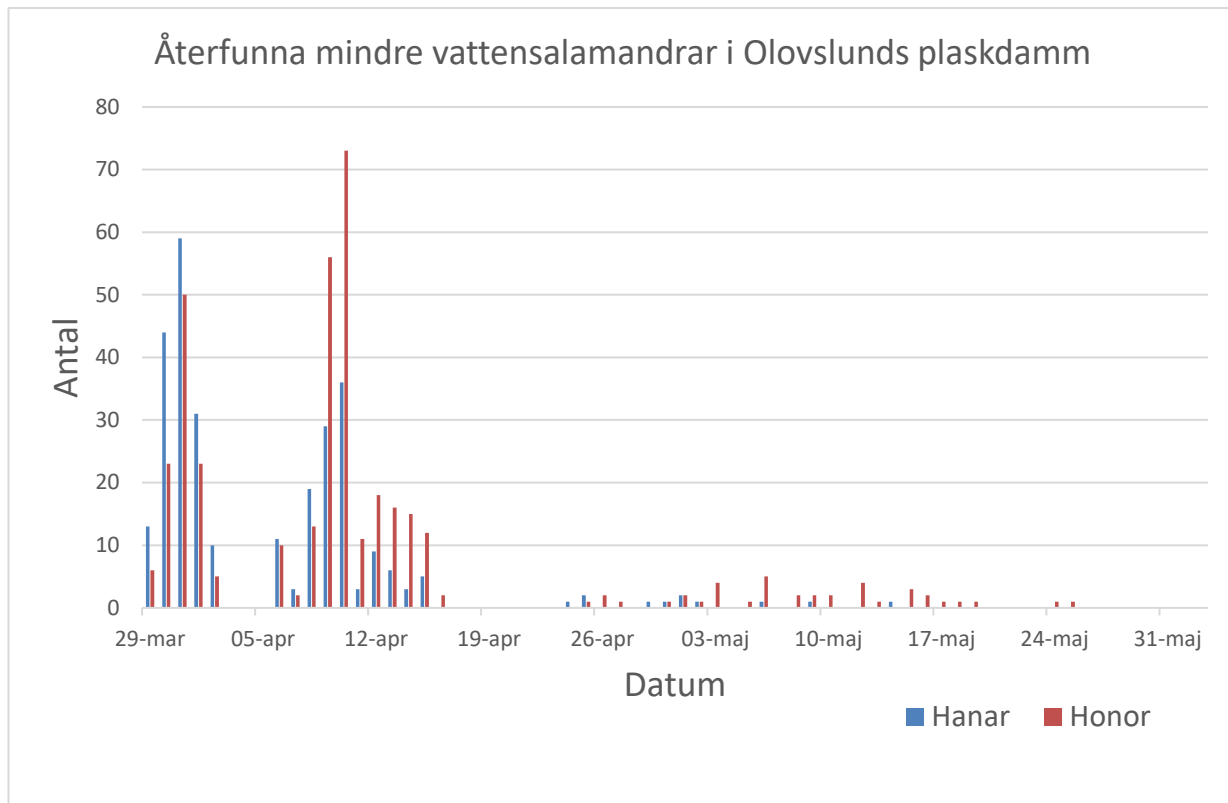
Därefter blev det kallare och torrare igen. Den 20 april var högarna frusna och den 21 april var det delvis is längs stranden. Under perioden 17–23 april påträffades inga djur. Den 24 april–5 maj hittades inga större och sammanlagt endast 21 mindre vattensalamandrar. Under första halvan av denna period var det kalla nätter med en del nederbörd medan det under andra halvan blev varmare men då föll ingen nederbörd. Natten till den 6 maj var det både varmt och en del regn, men ganska torrt i marken. Nätterna innan den 8–10 maj regnade det och enstaka mindre vattensalamandrar påträffades samt tre större den 10 maj. Nu följde några dagar med lite varmare nätter då enstaka djur av de båda arterna hittades. Den 11–23 maj föll inget regn och den tilltagande torkan medförde att endast 7 större och 14 mindre vattensalamandrar påträffades. Natten till den 24 maj regnade det och den 24–25 maj hittades 5 större och 2 mindre vattensalamandrar. Därefter följde åtta dygn med varma och torra nätter. Under den perioden; 26 maj–2 juni återfanns inga djur, varför kartläggningen avslutades den 2 juni och plaskdammen fylldes med vatten.

4 mindre vattensalamandrar påträffades döda. En hittades den 6 april med en stor ful skada på buken. Den hade troligen utsatts för någon form av predation, eventuellt av fågel, och sedan tagit sig till närmaste lövhög och dött där. Det här var när snön precis hade försvunnit och det var kallt, vilket kan göra att djuren rör sig långsammare och därmed har svårare att komma undan predatorer. Även två av de andra döda mindre vattensalamandrar hade fula sårskador på buken.

Liksom tidigare år återfanns flest salamandrar i den ände av plaskdammen som är närmast naturdammen, vilket inte är så förvånande eftersom det är dit djuren strävar i sin vårvandring. Av de större vattensalamandrar hittades 38 av de återfunna 52 djuren i de högar som är närmast naturdammen, varav 23 i den allra närmaste högen. Av de mindre vattensalamandrar hittades 502 av de 666 djuren i de högarna som är närmast naturdammen, varav 269 i den allra närmaste högen. Eleverna och deras lärare observerade också att de mindre vattensalamandrar ofta ligger tätt i klump nära varandra i högarna. En annan observation var att efter kalla nätter tenderade djuren att i högre utsträckning stanna kvar i den hög de hade hamnat i snarare än att vandra vidare mot naturdammen och de högar som var närmast den.

Figur 2. Antal påträffade större vattensalamandrar i plaskdammen invid Olovslundsdammen. De blå staplarna visar antal hanar, de röda visar antal honor. Dammen började kartläggas den 29 mars och kontrollerades därefter dagligen fram till och med den 2 juni. Åtta juveniler påträffades också. Flest djur hittades den 6–15 april, en period med relativt varma och regniga nätter. Även den 29–31 mars och 10–13 maj hittades flera större vattensalamandrar, vilket också sammanföll med att det var regnigt, fukt i marken och förhållandevis varma nätter. Under perioden 2–5 april var dammen täckt av snö. Även perioden 16–30 april var kall med delvis frusna lövhögar.

Figur 3. Antal påträffade mindre vattensalamandrar i plaskdammen invid Olovslundsdammen. De blå staplarna visar antal hanar och de röda visar antal honor. Dammen började kartläggas den 29 mars och kontrollerades därefter dagligen fram till och med den 2 juni. Flest djur hittades den 29 mars–1 april och 6–15 april, efter relativt varma och regniga nätter med fukt i marken. Under perioden 2–5 april var dammen täckt av snö. Även perioden 16–30 april var kall med delvis frusna lövhögar.

Jämförelse med tidigare år

Trots den kalla och torra våren påträffades och räddades ovanligt många mindre vattensalamandrar i år. 666 stycken är det högsta resultatet sedan kartläggningen påbörjades år 2008 (Tabell 1, Fig 4). Det år då minst antal salamandrar påträffades och räddades var år 2019. Även då var våren kall och torr, vilket troligen påverkade resultatet. Dessutom var det år 2019 problem med att lövhögarna vid flera tillfällen förstördes, vilket kan ha inneburit att salamandrarna redan flyttats när eleverna kom för att inventera.

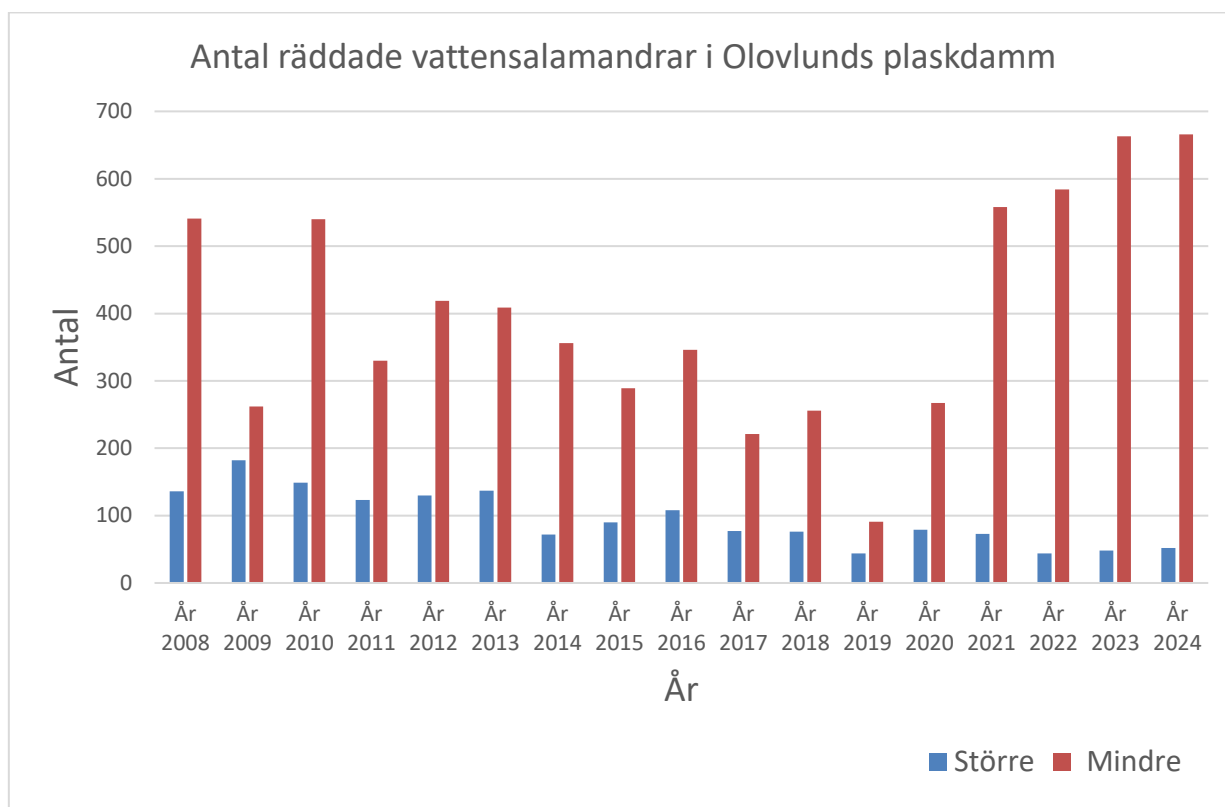
Resultaten bekräftar att plaskdammen fortfarande innebär ett allvarligt hot mot populationen av framför allt större vattensalamander, något som temporärt åtgärdats med hjälp av den uppförda muren och framför allt tack vare Olovslundsskolans insatser. Det var en tydlig nedgång i framför allt antalet mindre vattensalamandrar som fastnat i plaskdammen efter att muren uppförts den 11 april 2008. (Tabell 1, Fig 4). Under de här åren (2008–2024) har sammanlagt 1 620 större och 6 800 mindre vattensalamandrar räddats. Endast tio större vattensalamandrar har påträffats döda. Detta visar att Olovslundsskolan gör en värdefull insats för att förstärka och utveckla salamanderpopulationerna i Olovslund.

Antal räddade salamandrar i plaskdammen

	2008*	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Större vatten-salamander	136	182	149	123	130	137	72	90	108	77	76	44	79	73	44	48	52
Honor			100	61	51	69	32	34	53	44	38	19	45	38	19	15	24
Hanar			49	62	79	68	36	52	51	32	35	25	33	35	21	29	20
Juveniler			0	0	0	0	4	4	3	1	3	0	1	0	4	4	8
Påträffade döda individer	4	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2	0	0
Mindre vatten-salamander	541	262	540	330	419	409	356	289	346	221	256	91	267	558	584	663	666
Honor			316	194	212	204	189	167	168	113	144	45	154	324	287	354	374
Hanar			224	136	207	205	166	122	175	107	109	42	113	231	286	308	292
Juveniler			0	0	0	0	1	0	3	1	3	4	0	3	11	1	0
Påträffade döda individer	40	4	4	4	2	0	0	1	16	0	0	0	2	7	12	6	4
SUMMA	677	444	689	453	549	546	428	379	454	298	332	135	346	631	628	711	718

Tabell 1. Antal räddade salamandrar i plaskdammen år 2008–2024.

*Den 11 april 2008 uppfördes en mur runt delar av plaskdammen, varefter betydligt färre mindre vattensalamandrar fastnade där.

Figur 4. Antal påträffade och räddade vattensalamandrar i plaskdammen i Olovlund under åren 2008–2024. De blå staplarna visar antal påträffade större vattensalamandrar, de röda visar antal mindre vattensalamandrar. Uppförandet av muren år 2008 medförde en minskning av framför allt antal påträffade mindre vattensalamandrar. Flest mindre vattensalamandrar påträffades i år, år 2024. Sammanlagt har 1 620 större och 6 800 mindre vattensalamandrar räddats. Under hela perioden har endast tio större vattensalamandrar påträffats döda.

Inventeringarna i Olovlundsdammen

Vid inventeringen den 3 maj observerades 348 större och 453 mindre vattensalamandrar (Tabell 2, Fig 5). Det var en kall kväll med god sikt där vattnet var klart. Detta är det största antal större vattensalamandrar som observerats sedan inventeringarna började år 2007. Även relativt många mindre vattensalamandrar observerades jämfört med tidigare år.

En iakttagelse var också att de större vattensalamandranorna verkar ha etablerat så kallade arenor för sin lek i dammens sydvästra del. Den nya förekomsten hänger troligen samman med de förbättrande åtgärder som gjorts där under vintern 2024, bland annat i form av borttagande av rotfilt.

Detta borttagande av rotfilt längs delar av strandkanten har också troligen bidragit till de förhållandevis höga resultaten år 2018 och åren därefter. Det skapar en öppnare bottenyta och klarare vattenspegel som underlättar salamandranas möjlighet att leka och även underlättar möjligheten att upptäcka salamandranorna vid inventeringen.

Som framgår av tabell 2 har det gjorts inventeringar i början av maj varje år sedan år 2007. Graden av grumlighet i vattnet liksom vattentillgången har varit faktorer som påverkat resultatet. Grumligheten försvårar den visuella lampinventeringen och har dels härrört från sena islossningar, dels sen påfyllning av vattnet i dammen och dels hävning, som framför allt påverkat sikten i början av inventeringskvällarna.

En annan faktor som påverkat resultatet är vädret under våren, vilket ibland i sin tur har påverkat graden av grumlighet när isen väl smält. Torra kalla vårar och sen islossning har lett till att färre salamandrar observerats än vårar som varit varma och fuktiga.

Att exempelvis så pass få salamandrar observerades år 2013 berodde troligen på den sena våren och islossningen, som innebar att många salamandrar inte hade påbörjat sin vårvandring vid tiden för inventeringen. Den sena islossningen medförde också att vattnet i naturdammen fylldes på sent, varvid en lergrumling kvarstod vid inventeringstillfället. En liknande situation inträffade år 2010, då vattnet i naturdammen också fylldes på sent. Innan vattnet fylldes på år 2010 var vattentillgången i naturdammen dålig vilket kan ha medfört en tillfällig minskning av populationsstorleken i dammen. Det skulle kunna vara en förklaring till att färre djur observerades år 2011 och 2010 än år 2009. Det var också något färre djur som räddades från plaskdammen år 2011 jämfört med tidigare år (Tabell 1, fig 4).

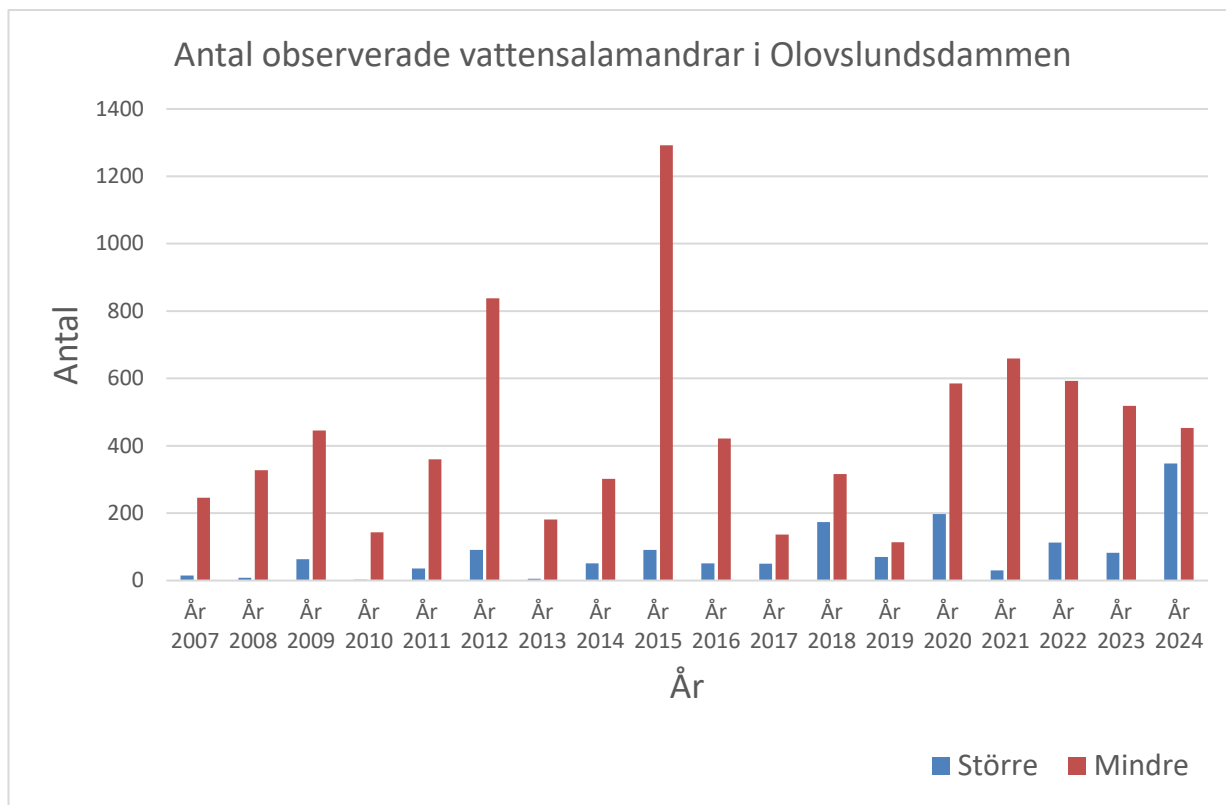
På grund av covid utfördes inventeringarna under år 2020 och 2021 utan de närboende, vilket innebär att samma djur inte riskerade att registreras flera gånger något som kan ha medfört ett lägre resultat än om inventeringen skulle genomförts på samma sätt som tidigare år. Vidare räknades endast de djur som registrerades vid lampinventeringen, det vill säga inga salamandrar håvades under år 2020 och 2021, vilket också medförde ett lägre resultat. Å andra sidan var det mindre risk för uppgrumling på grund av håvning som annars kan försvåra inventeringen och möjligheten att upptäcka salamandrarna.

Sammanfattningsvis finns det flera faktorer som inverkar på resultatet vid inventeringarna, men resultaten tyder också på att det skett en ökning av populationsstorleken av de båda salamanderarterna under inventeringsperioden.

Antal räknade vattensalamandrar i naturdammen

Inventeringsdatum	Större vattensalamander	Mindre vattensalamander	Summa	Kommentar
2024-05-03	348	453	801	Klart väder, ingen uppgrumling. Tydliga arenor för leken i nordvästra delen av dammen.
2023-05-05	82	519	601	Kallt i både luft och vatten innebar begränsad lekaktivitet jämfört med 2022
2022-05-06	113	593	706	Klart väder, ingen uppgrumling. Flest större vattensalamandrar där rotfilt tagits bort.
2021-05-07	30	659	689	Klart väder, ingen uppgrumling. Flest djur längs norra stranden.
2020-05-08	197	585	782	Klart väder, ingen uppgrumling, rotfilt borttagen längs delar av stranden.
2019-05-10	70	114	184	Torr, kall vår, få djur i plaskdammen.
2018-05-04	174	316	490	75 större salamandrar i nygrävt område med vattenspegel.
2017-05-05	50	137	187	
2016-05-13	51	422	473	Relativt klart vatten.
2015-05-08	91	1292	1383	Relativt klart vatten, god vattentillgång.
2014-05-09	51	302	353	1/3 av större arten sågs på land under vandring; alla mindre strandnära.
2013-05-03	5	181	186	Sen vår, sen islossning och sen påfyllning av vatten; grumling kvarstod.
2012-05-04	91	838	929	Relativt klart vatten, bättre vattentillgång än 2010. Få djur i plaskdammen.
2011-05-06	36	360	396	Färre räddade djur i plaskdammen än tidigare.
2010-05-07	3	143	146	Dålig vattentillgång, därefter sen påfyllning av vatten.
2009-05-09	63	445	508	
2008-05-08	8	328	336	Grumligt vatten.
2007-05-XX	15	246	261	

Tabell 2. Antal räknade salamandrar i inventeringar i naturdammen under åren 2007-2024. De tre bästa resultaten för respektive art är gulmarkerade.

Figur 5. Antal observerade vattensalamandrar i naturdammen i Olovslund i inventeringen vid de årliga salamanderkvällarna i maj under åren 2007-2024. De blå staplarna visar antal större vattensalamandrar, de röda antal mindre vattensalamandrar. Flest större vattensalamandrar observerades i år, år 2024. Flest mindre vattensalamandrar observerades år 2015.

Jämförelse mellan kartläggningen i plaskdammen och inventeringen i naturdammen

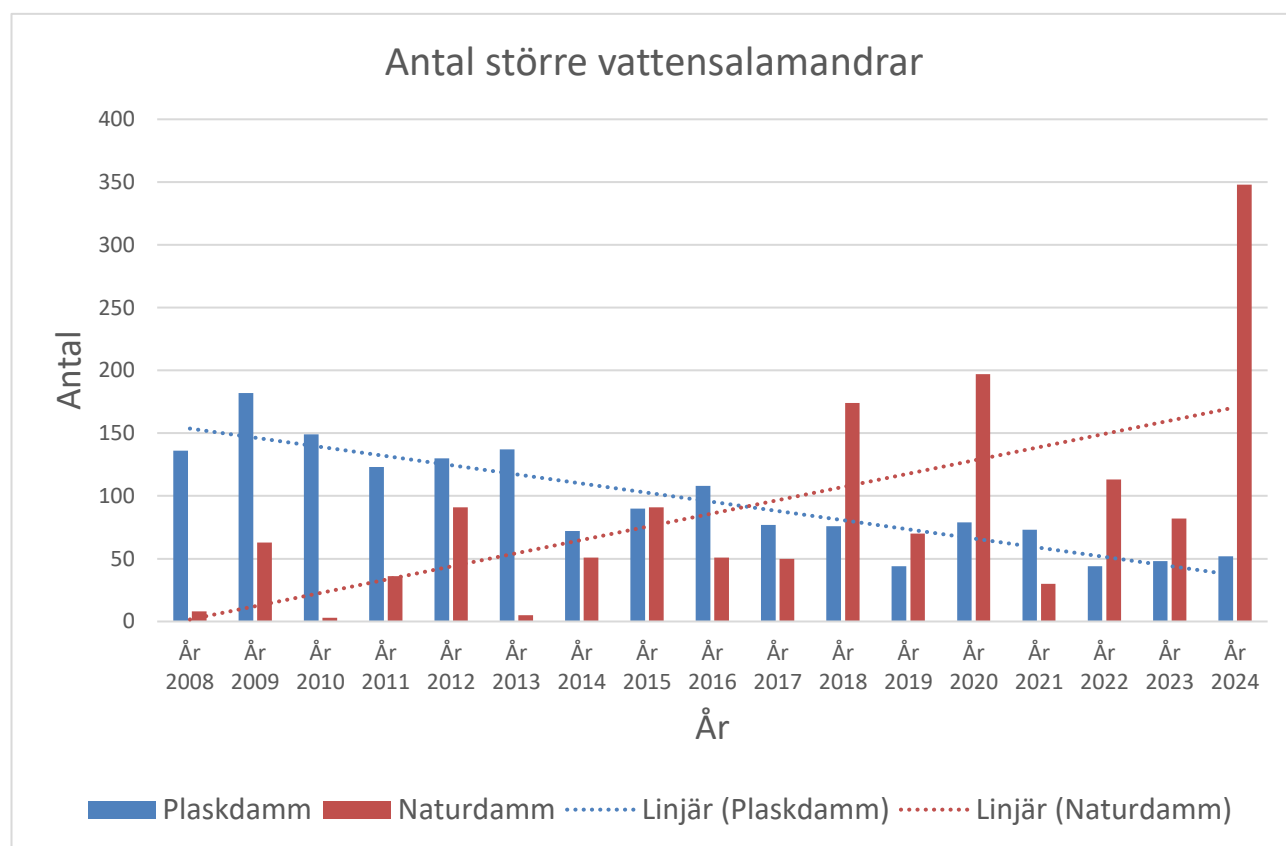
Ett sätt att analysera resultaten från kartläggningen och inventeringarna är att lägga in data i samma diagram med trendlinjer. (Fig 6 och 7). När det gäller både större och mindre vattensalamander visar det att antal inventerade vattensalamandrar i naturdammen har ökat. (Fig 6). Den ökningen är större för större vattensalamander än för den mindre arten. När det gäller större vattensalamander har påträffade djur i plaskdammen minskat under kartläggningsperioden medan antal påträffade mindre vattensalamandrar i plaskdammen har ökat något under perioden. För mindre vattensalamander blev det ett trendbrott ifjol, år 2023, då trenden för även den arten tidigare visat på en minskning i antal påträffade djur i plaskdammen. Den minskningen har dock varit mindre tydlig än för större vattensalamander.

Som beskrivits ovan så finns det en del osäkerhetsfaktorer vid inventeringen, även om de utförts med samma metod och vid ungefär samma tidpunkt på dygnet och våren varje år. Faktorer som inverkar är grumlighet i vattnet, hur observanta inventeringarna är och risk för att samma djur observeras flera gånger. Inventeringen sker längs strandkanten vilket innebär att de djur som befinner sig i andra delar av dammen troligen inte observeras vid inventeringen. Det resultat vi får vid den publika inventeringen av naturdammen är troligen underrepresenterat jämfört med det verkliga antalet djur i dammen.

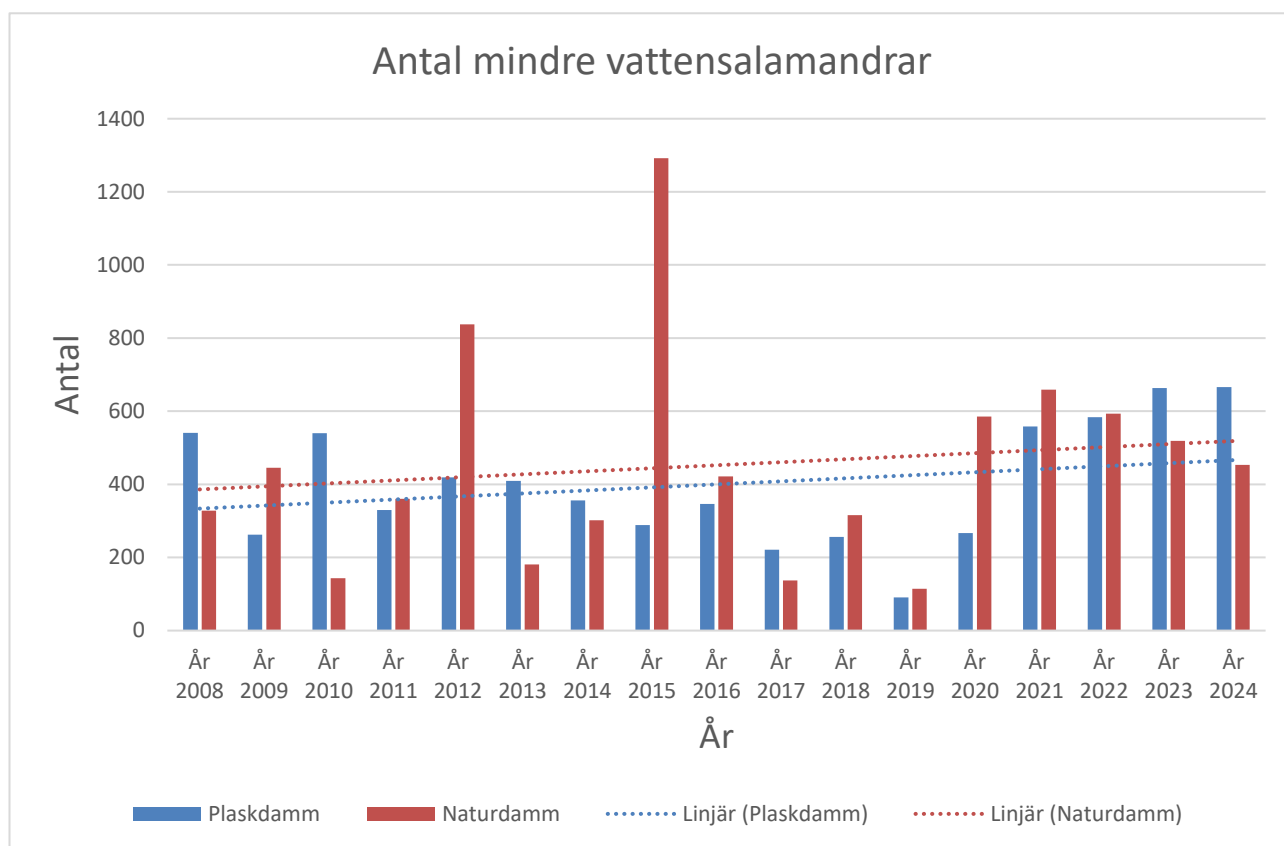
Resultaten är inte statistiskt säkerställda, men tyder på att det har skett en ökning av populationen större vattensalamander i Olovslundsdammen under mätperioden, vilket är rimligt med tanke på att en så pass stor del av populationen årligen räddats från plaskdammen. Bortrensningen av rotfilt har troligen också underlättat framför allt de större vattensalamandrarernas lek liksom möjligheten att upptäcka dem vid strandlinjeinventeringen. Årets resultat är som tidigare nämnts det största antalet observerade större vattensalamandrar sedan inventeringarna började år 2007.

Bortrensningen av rotfilt och de årliga räddningsinsatserna borde också ha medfört en större ökning av populationen mindre vattensalamander, men dels kan dessa salamandrar vara svårare att upptäcka vid den publika inventeringen, dels är det inte lika stor andel av denna population som räddats i plaskdammen och dels kan den ökande populationen av större vattensalamander ha påverkat den mindre arten. Större vattensalamander är känd för att kunna predera på mindre vattensalamander, vilket även observerats vid inventeringarna.

När det gäller minskningen av antalet påträffade och räddade större vattensalamandrar i plaskdammen finns det också många faktorer som kan inverka på resultatet som hur tidigt vårvandringen kom igång och problem med sabotage av lövhögarna år 2019. En förklaring till att antal påträffade större vattensalamandrar i plaskdammen minskar samtidigt som antal observerade större vattensalamandrar i naturdammen ökat, skulle kunna vara att de större vattensalamandrar har en längre livslängd än de mindre och därmed är det större sannolikhet att djuren har passerat plaskdammen tidigare och kanske lärt sig att ta en annan väg på sin vandring mot naturdammen.

Figur 6. Jämförelse mellan kartläggningen av större vattensalamander i plaskdammen och inventeringen av större vattensalamander i Olovslundsdammen (naturdammen). De blå staplarna visar antal djur som påträffats i plaskdammen och de röda staplarna visar antal djur som observerats vid inventeringen i naturdammen. De inlagda linjerna indikerar att antal påträffade större vattensalamandrar i plaskdammen minskat under kartläggningsperioden 2008–2024 medan antal större vattensalamandrar som inventerats i naturdammen ökat under samma period.

Figur 7. Jämförelse mellan kartläggningen av mindre vattensalamander i plaskdammen och inventeringen av mindre vattensalamander i Olovslundsdammen (naturdammen). De blå staplarna visar antal djur som påträffats i plaskdammen och de röda staplarna visar antal djur som observerats vid inventeringen i naturdammen. De inlagda linjerna indikerar att antal mindre vattensalamandrar som inventerats i naturdammen och antal påträffade mindre vattensalamandrar i plaskdammen ökat något under kartläggningsperioden 2008–2024.

Slutsatser och förslag till uppföljning

Då Olovslund med sin parkdamme hyser en av Stockholms stads största salamanderpopulationer är det viktigt att populationen stärks och utvecklas, både för sin egen skull och för att kunna bidra till att stärka groddjursfaunan på andra platser i staden. Olovslundsdammens större vattensalamandrar har hittills utgjort källpopulation för återintroduktion av denna art både i Judarskogens och Kyrksjölötens naturreservat där den tidigare försvunnit – i båda fallen med lyckat resultat. Det är inte otänkbart att Olovslunds salamandrar kan behövas till liknande projekt även i framtiden.

Hela Olovslunden inklusive naturdammen och skogen runt omkring är numera skyddad som biotopskyddsområde enligt miljöbalken. Beslutet fattades av kommunfullmäktige den 16 december 2024. Olovslunden som omfattar totalt 3,5 hektar är därmed Stockholms stads allra första biotopskyddsområde. Syftet är att bevara och på sikt utveckla de naturvärden som är knutna till vattenmiljön i Olovslunden och de omgivande livsmiljöerna för groddjur och fladdermöss. I området ska större vattensalamander och andra hotade eller missgynnade groddjur samt fladdermöss kunna fortleva.

Figur 8 Karta över Olovslundens biotopskyddsområde (det streckade området). Olovslundsskolan ligger nordväst om biotopskyddsområdet. Karta från skyddadnatur.naturvardsverket.se.

Båda salamanderarterna vid Olovslund är fridlysta enligt svensk lagstiftning (artskyddsförordningen) och för den större vattensalamandern gäller även ett strikt skydd via internationell lagstiftning (EU:s habitatdirektiv). Olovslundsskolan har av länsstyrelsen fått dispens från artskyddsförordningen för att kunna samla in och flytta salamandrarna. Skyddet är ännu en anledning till att det är viktigt att skötselplanen för Olovslundsdammen följs, att vattenförsörjningen tryggas under hela lekperioden och att salamandrarna prioriteras i förvaltningen av hela parkområdet.

Räddningsinsatserna har inneburit att sammanlagt 1 620 större och 6 800 mindre vattensalamandrar räddats under perioden 2008–2024. Dessutom har de gett en värdefull kartläggning av vandringsmönstret hos Olovslunds salamanderpopulationer under våren, från landhabitat till lekmiljöer. Mätserien för salamandrar vid Olovslund är hittills unik inom Stockholm och därför särskilt värdefull för stadens miljöövervakning. Mätvärdena från naturdammen ingår i en indikator på stadens webbplats Miljöbarometern: <https://miljobarometern.stockholm.se/natur/arter-och-artgrupper/groddjur/vattensalamander/>.

Samarbetet med Olovslundsskolan är mycket lyckat och eleverna har tillsammans med sina lärare Elisabet Söderlund och Christina Lindqvist (som har medverkat tidigare år) gjort fantastiska räddningsinsatser för salamandrarna och projektet. Genom sitt praktiska arbete har eleverna fått goda kunskaper om groddjur och värdet av biologisk mångfald i allmänhet och salamandrarna i Olovslundsdammen i synnerhet. Det innebär också att de kringboende har fått en ökad förståelse för salamandrarna. Enligt Elisabet Söderlund så kunde man förr se hur folk håvade upp salamandrar från dammen och tog hem till sina trädgårdar, något som inte förekommer längre, utan numera är de kringboende rädda om salamandrarna (Elisabet Söderlund, pers komm., okt 2017). Studenter vid Stockholm Resilience Centre på Stockholms universitet studerade under våren 2014 det lokala natur- och miljöengagemanget vid Olovslundsdammen. I sin rapport skriver de att skolans arbete med salamandrarna är en av de viktigaste drivkrafterna bakom det starka lokala engagemang för Olovslundsdammens salamandrar som de har observerat i sina studier (Erika Kriukelyte, Ayoub Hameedi, Stefania Castelblanco & Carla Alexandra, Civic engagement in nature conservation – Olovslund pond, Bromma,

2014). Det är därför av yttersta vikt att detta samarbete kan fortsätta och permanentas. Om skolans engagemang skulle upphöra måste det till en annan lösning, exempelvis i form av en gjuten ramp i den ände av plaskdammen som vetter mot naturdammen.